

Geschiedenis en heden

Dit is wat we kunnen leren van rampen en oorlog: 'Zie het leed van het andere volk'

Door Nils de Lange

10 november 2023 10:04Aangepast 10 november 2023 15:38

De oorlog tussen Israël en Hamas is een ramp. Het geweld heeft al meer dan 10.000 levens geëist en het einde van de ellende is helaas nog niet in zicht. Martine van den Berg woonde dertien jaar in Israël en schreef een boek over hoe rampen de wereldgeschiedenis veranderen, en wat we van de crises uit het verleden kunnen leren.

Rampen veranderen het verhaal van de wereld. Of het nou gaat om natuurgeweld, klimaatverandering, epidemieën of oorlogen: catastrofale gebeurtenissen hebben een enorme impact op de individuele levens van mensen, én op de grotere geschiedenis van de wereld.

Dat geldt ook voor de oorlog tussen Israël en Hamas. Natuurlijk heeft het geweld direct invloed op de Israëliërs die dierbaren verloren bij de aanval

van Hamas op 7 oktober. En vanzelfsprekend ook op de twee miljoen inwoners van Gaza, die hun huizen, hun families, hun levens verwoest zien worden door Israëliëse bombardementen.

Leren van rampen

Maar de oorlog in Gaza heeft ook invloed op de rest van de wereld. Het voortdurende conflict tussen Israël en Palestina heeft hoe dan ook een plaats in de wereldgeschiedenis, al is nog niet bekend hoe de afloop eruit zal zien.

Deze oorlog is niet de eerste ramp die de wereld treft en zal zeker ook niet de laatste zijn. In haar boek *Ontrafeld*, dat drie weken voor de aanval van Hamas verscheen, bekijkt religiewetenschapper en archeoloog Martine van den Berg de invloed van rampen op het verloop van de geschiedenis, en onderzoekt ze wat we van rampen uit het verleden kunnen leren.

Van den Berg, die dertien jaar in Israël woonde en alleen daarom al verbonden is met het conflict dat nu speelt, denkt dat het nuttig kan zijn om naar het verleden te kijken om het heden beter te begrijpen.

Veranderd wereldbeeld

"We bekijken de geschiedenis vaak door de lens van overwinnaars en overwonnenen, van grootmachten die komen en gaan, maar zelden vanuit het traumaperspectief", zegt ze.

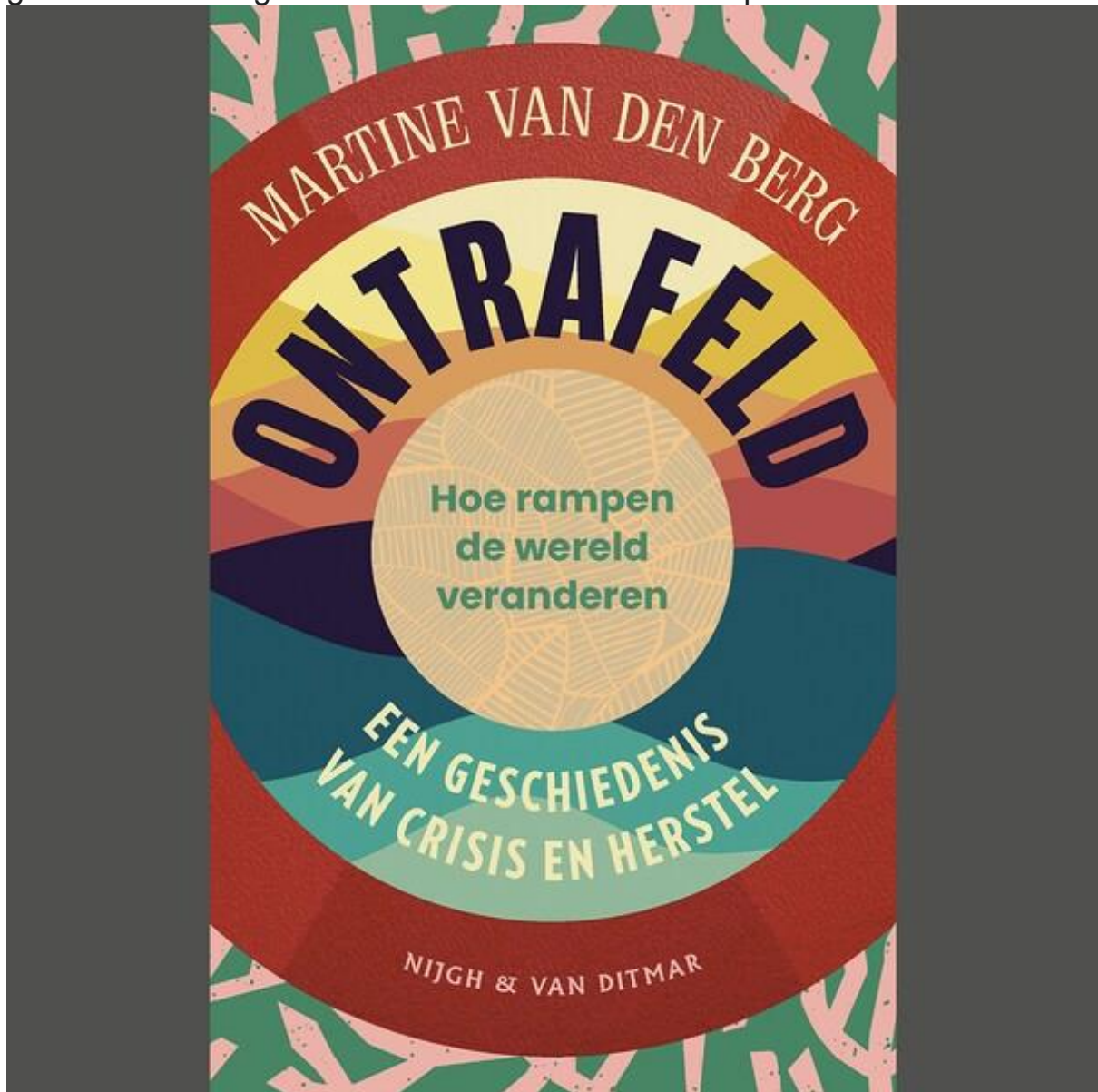
"Wat doet het met een samenleving als er zoiets ernstigs gebeurt dat ons wereldbeeld, het idee van wie we zijn en wat ons verhaal is, uiteenvalt?" vraagt ze zich af.

"Als er zoiets gebeurt moet je met een nieuwe interpretatie komen. We hebben altijd een betekenis gevend verhaal nodig om ons leven vorm te geven."

Zwarte dood

Als voorbeeld haalt ze de 'zwarte dood' aan, de pestepidemie in de 14de eeuw waarbij ongeveer een derde - en op sommige plaatsen zelfs de helft - van de Europese bevolking stierf. "De impact daarvan was enorm", zegt Van den Berg. "Maar het leidde ook tot ideologische innovatie." Het rotsvaste vertrouwen dat mensen in die tijd in het geloof hadden, kreeg een klap. "Mensen dachten: we geloven in God, maar toch gaat iedereen dood. Hoe kan dat? Er ontstond heel veel kritiek op de kerk."

Die breuk in de gevestigde orde vergrootte het vertrouwen in het individuele bewustzijn van burgers. Daardoor wordt deze periode ook wel gezien als het begin van de moderne mens in Europa.

[De cover van Martines boek.](#)

Het is een voorbeeld dat ver af lijkt te staan van de situatie in Israël en Palestina nu, maar toch zijn er raakvlakken. "Als een samenleving door een ramp niet meer functioneert, gaan burgers zich lokaal organiseren."

Saamhorigheid

Ook hier steekt het individuele bewustzijn de kop op. "In Israël laat de overheid het enorm afweten", zegt Van den Berg. Ze noemt de hulpverlening die na de aanval van Hamas traag op gang kwam en ook het gebrek aan steun aan diegene die indirect door de aanval werden getroffen.

"Wat er gebeurde is dat mensen het zelf gingen regelen. Ze gingen voedselpakketten uitdelen en vluchtelingen ondersteunen. Je zag dat Israëlische IT-bedrijven hun opdrachten lieten vallen en zich gingen focussen op apps en databases om vermisten en gekidnapte burgers op te sporen. Allemaal burgerinitiatieven."

Volgens de wetenschapper is eendracht een belangrijk middel om crises te boven te komen. 'Saamhorigheid als superkracht', noemt ze het in het boek. Daarnaast is het in het geval van conflictsituaties, zoals nu in de oorlog tussen Israël en Hamas, essentieel dat er naast saamhorigheid ook oog is voor het leed van de andere partij.

"Een van de dingen die uit mijn boek blijkt, is hoe belangrijk het is dat je het leed van het andere volk ziet", zegt ze. "Als dat niet gebeurt, verhardt het debat en wordt de kiem gelegd voor het volgende conflict."

Leed erkennen

Om vooruit te kunnen kijken, zullen de partijen die tegenover elkaar staan dus ook naar elkaar moeten kijken. "Het is heel belangrijk dat Israëliërs inzien dat Palestijnen een diep trauma hebben meegemaakt dat zolang je dat blijft ontkennen niet gezond kan helen. En dat geldt ook andersom voor de Palestijnen", zegt ze.

"Israël is ontstaan uit het trauma van pogroms uit de 19de en 20ste eeuw en vervolgens de Holocaust. Dat stuk weglaten en enkel benadrukken dat Israël een koloniale macht is, is het ontkennen van het leed dat ten grondslag ligt aan de identiteit van het land."

"Aan de andere kant laat de Israëlische tv heel weinig zien van het leed van de Gazanen. Wat wél het nieuws haalt is dat de mensen in het Westen zich scharen achter het onrecht van Palestijnen en posters van gekidnapte baby's van de muren trekken", ziet Van den Berg.

"Het wederzijdse wegstaren versterkt het gevoel van slachtofferschap en verongelijkheid. Uit de psychologie blijkt steeds weer dat erkenning van het lijden van de ander essentieel is voor een mogelijk nieuw normaal."

Nieuw normaal

Want dat het niet meer wordt zoals het voor de oorlog was, dat is duidelijk. "Het oude normaal, en in dit geval de status quo, komt niet terug", zegt de religiewetenschapper. "We moeten werken naar een nieuw normaal. Met

de erkenning dat allebei de volken bestaansrecht hebben, en nergens anders heen gaan."

Van den Berg hoopt dat deze gruwelijke oorlog de katalysator kan zijn voor een duurzame oplossing van het voortslepende conflict, in de vorm van een tweestatenoplossing. Maar de weg daar naartoe zal lang zijn, erkent ze.

In het algemeen zou het volgens haar goed zijn als overheden zich meer inzetten om rampen en conflicten te voorkomen.

Preventie

"Er zijn altijd belangrijkere dingen dan een potentiële ramp voorkomen", zegt ze. "Dat zie je steeds weer, van de Middeleeuwen tot nu. Overheden kiezen liever voor iets dat direct effect heeft, omdat je daarmee meer mensen achter je krijgt. Langetermijnpreventie is steeds weer de sluitpost van de begroting – als het er al op komt te staan."

Hoopgevend is wel dat de mensheid elke ramp in de geschiedenis uiteindelijk te boven is gekomen. "Als de ramp er eenmaal is, dan zie je dat samenlevingen het vermogen hebben om wel degelijk in actie te komen. Op het kritieke moment blijkt de mensheid ongelooflijk weerbaar."